herpy

SKILDPADDER

Europæisk sumpskildpadde

Emys orbicularis

Emys orbicularis er en dagaktiv, halvt vandlevende ferskvandsskildpadde fra det sydlige, centrale og østlige Europa, Nordafrika og Vestasien. Skjoldet bliver typisk 15-20 cm, og dyret kan leve i mange årtier. Arten passes bedst i en stor, solrig og flugtsikker havedam, hvor den også kan overvintre, og den kræver sol eller UVB, varme om sommeren og en kold vinterhvile.

Familie: Emydidae Engelsk: European Pond Turtle Udgivet 16. november 2026

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**12-23 cm** total længde inkl. hale
Vægt	**400-700 g**
Levetid	**30-100 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Semi-akvatisk**
Biotop	**Vådområde**
Sværhedsgrad	**Øvet**

PASNING

Min. terrarie	**170 × 75 × 75 cm** L × B × H til 2 voksne dyr
Temperatur, dag	**25-30 °C**
Hotspot	**35 °C**
Temperatur, nat	**18-20 °C**
Luftfugtighed	**50-80 %**
Vand	**Akvaterrarie** dybde 40-60 cm
Vandtemperatur	**24-28 °C**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Vinterhvile	**4-6 °C** 8-16 uger
Kost	**Insekter, færdigfoder, planter, hvirveldyr og orme/snegle**
Holdes	**Parvis eller 1 han med flere hunner**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kønsmoden	**48-216 mdr.**
Kuldstørrelse	**3-20 æg**
Kuld pr. år	**1-2**
Inkubation	**60-120 dage** ved 26-31 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks III**
EU-bilag	**Bilag C**
IUCN	**Næsten truet (NT)**

Fredet i Danmark og bilag IV-art (BEK nr. 521 af 25.3.2021, bilag 1 ændret ved BEK nr. 1005 af 2.7.2025). Vilde dyr må ikke fanges eller dræbes, æg må ikke indsamles, og dyr fra naturen må ikke holdes, handles eller overdrages. Opdrættet afkom af lovligt erhvervede dyr er ikke omfattet (§ 2), men ejeren skal kunne godtgøre, at dyret ikke stammer fra naturen (§ 20): gem opdrætserklæring eller faktura. Myndighed og dispensation: Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø (SGAV). CITES: kun bestanden i Ukraine er omfattet (liste III, EU-bilag C).

Om arten

Emys orbicularis er en lille til mellemstor ferskvandsskildpadde med et ovalt, forholdsvis fladt rygskjold (carapax). Skjoldet er mørkebrunt til sort, ofte med et mønster af fine gule prikker eller streger, der stråler ud fra midten af hver skjoldplade. Hoved, hals og ben er mørke med gule pletter, og bugskjoldet (plastron) er gult til næsten sort. Halen er lang og når hos voksne dyr omkring halvdelen af skjoldets længde. Alle mål i teksten er skjoldlængden.

Størrelsen varierer meget med oprindelsen. De mindste former bliver under 12 cm, de fleste dyr når 15-20 cm, og de største former fra Østeuropa når omkring 23 cm. Sydlige former er mindre end nordlige og østlige. Hunnerne bliver større end hannerne, og et voksent dyr vejer typisk 400-700 g, i sjældne tilfælde op til 1.500 g. Hannen har en tykkere halerod, kloakåbningen uden for skjoldets bagkant og kraftigere krummede forkløer. Hos mange former har hannen rød iris og hunnen gul. Bugskjoldet har hos ældre dyr et hængsel, der giver den forreste lap en smule bevægelighed.

Arten er delt i op til 14 beskrevne underarter, hvoraf omkring 11 regnes for gyldige, og de er delvis forskellige i størrelse og farve. Underarten afgør især, hvor stor skildpadden bliver, og hvilket klima den er tilpasset, så oprindelsen bør være kendt.

Levetiden er lang: hunner bruger de samme æglægningspladser i over 70 år, og enkelte dyr bliver over 100 år. I naturen er arten sky og forsigtig, men dyr i fangenskab bliver hurtigt tamme og lærer at forbinde en person med føde. De er ikke dyr, der egner sig til at blive håndteret.

Arten er sjælden og i tilbagegang i store dele af udbredelsesområdet og vurderes som næsten truet. Truslerne er tørlægning af vådområder, ødelagte æglægningspladser, trafik og indførte rovdyr og skildpadder.

Udbredelse og levested

Emys orbicularis lever i det sydlige, centrale og østlige Europa, i Nordafrika fra Marokko til Tunesien og i Vestasien østpå til Aralsøen og det nordlige Iran. Mod nord når arten Litauen og Letland, og i Rusland strækker udbredelsen sig til højde med Moskva. Mod syd findes den fra Den Iberiske Halvø over Frankrig, Italien, Balkan og Grækenland til Tyrkiet og Kaukasus.

Efter sidste istid levede arten også i Danmark, Sverige og England, som subfossile fund viser. Nordvest- og Mellemeuropa har i dag kun spredte bestande, og mange fund her er udsatte eller undslupne dyr. Landene ved kortet er den oprindelige udbredelse, og en del af dem har kun få levende bestande.

Taksonomien er ikke endelig: der er beskrevet 14 underarter, og genetiske undersøgelser har fundet op mod 20 afstamningslinjer. Den sicilianske art *Emys trinacris* blev i 2005 udskilt som selvstændig art.

> **Oprindelig udbredelse:** Marokko, Algeriet, Tunesien, Portugal, Spanien, Frankrig, Italien, Tyskland, Østrig, Polen, Ungarn, Slovakiet, Rumænien, Bulgarien, Kroatien, Slovenien, Bosnien-Hercegovina, Serbien, Montenegro, Nordmakedonien, Albanien, Grækenland, Tyrkiet, Ukraine, Moldova, Belarus, Litauen, Letland, Rusland, Kasakhstan, Georgien, Armenien, Aserbajdsjan, Iran og Turkmenistan.

LEVESTED

Emys orbicularis lever i stille eller langsomt strømmende vand: damme, søer, grøfter, flodarme og kanter af moser. Arten foretrækker vand med meget vandplantevækst, bund af mudder og lavt, solopvarmet vand. I det sydlige udbredelsesområde findes den også i bække og i brakke flodmundinger.

Dyrene soler sig på nedfaldne grene, rødder, tuer og kanter i vandet og trækker sig hurtigt ned i vandet, hvis noget nærmer sig. De ligger ofte med kun næse og øjne over vandet og følger omgivelserne. Arten er kun halvt vandlevende: den færdes på land i op til flere hundrede meter fra vandet og kan i enkelte tilfælde bevæge sig flere kilometer. Hunnerne søger tørre, sandede, solåbne skråninger til æglægningen, oftest mindre end 500 m fra vandet, og vender år efter år tilbage til samme sted.

Om vinteren går arten i vinterhvile i vandet, nedgravet i mudder på bunden. Den holder op med at æde, stofskiftet falder stærkt, og iltoptagelsen sker blandt andet over kloakken. Dyrene dukker først op igen om foråret, og parringen begynder ofte i februar eller marts.

Læs mere: Vinterhvile og årstider

Pasning

TERRARIET

Voksne *Emys orbicularis* passes bedst udendørs i en lukket havedam med sol, planter og blød bund. Et akvaterrarie er kun til unger, til karantæne og til dyr, der skal have særlig pleje, eller som sommerbolig, hvor der ikke er plads til en dam.

Dammen skal være mindst 100 cm dyb på det dybeste sted, så vandet ikke bliver for varmt om sommeren og ikke fryser til bunden om vinteren. Bredderne skal skråne svagt og være ru, fordi dyrene om foråret endnu er for sløve til at svømme godt og går op ad bunden til overfladen. Giv lavt, solopvarmet vand med tæt plantevækst, mindst 20-30 cm mudder og visne blade

på bunden af den dybe del til vinterhvilen og flere solpladser af sten, rødder eller flydende grenflåder. Regn med mindst 1 m² dam pr. dyr; mere plads giver mere naturlig adfærd.

Arten klatrer og graver godt. Hegnet skal være glat, mindst 50 cm højt med overkanten vinklet indad og gå mindst 50 cm ned i jorden. Net over anlægget beskytter mod rovfugle, krager og katte og er nødvendigt, hvis der går unger eller ligger æg. Hunner skal have et solåbent, sandet æglægningsområde på land.

Et indendørs akvaterrarie til et voksent par skal være mindst 150 × 75 cm med mindst 60 cm vand, og der lægges 20 % til for hvert ekstra dyr. Boksens mål, 170 × 75 × 75 cm, er et minimum for et par. Det svarer også til reglen om mindst ca. 15 liter vand pr. cm skjoldlængde: en hun på 20 cm skal have mindst 300 liter. Landdelen skal være stor nok til, at dyrene kan komme helt op og tørre, og en hun skal have en kasse med 15-25 cm fugtigt sand og jord til æglægning, også når hun holdes uden han. Kanten over landdelen skal være mindst 1,5 gange skjoldlængden og glat. Bunden kan være bar, så karret er let at rengøre, og flydende planter, rødder og tørre siv giver skjul.

Vand er tungt: 500 liter vejer 500 kg, så placér et indendørs anlæg på et gulv, der kan bære det. Et filter i et akvaterrarie skal kunne flytte hele vandmængden 1-3 gange i timen og må ikke give så meget strøm, at små dyr suges fast.

Underarterne og afstamningslinjerne er tilpasset forskellige klimaer og bør ikke blandes, og dyr må aldrig sættes ud i naturen.

Læs mere: Karantæne og hygiejne

TEMPERATUR

I en udendørs dam følger temperaturen årstiden, og dyrene regulerer selv deres varme ved at sole sig. Dammen skal ligge solrigt og i læ. Arten soler sig, når luften er over omkring 14 °C, og aktivitetssæsonen varer fra april til oktober.

Indendørs skal solpladsens overflade være omkring 35 °C, målt med et infrarødt termometer, og luften om dagen 25-30 °C om sommeren. Solpladsen skal være 5-6 °C varmere end vandet, og lampen sidder i den ene ende, så dyret kan vælge mellem varmt og køligt. Varm op med halogenlamper eller kviksølvdamplamper; keramiske varmelegemer varmer rummet, men egner sig ikke til solpladsen. Vandet skal være 24-28 °C, og om natten falder luften til omkring 18 °C. Brug en vandvarmer med skærm, så dyret ikke brænder sig.

Undgå lange perioder ved 15-21 °C. Det er for koldt til, at fordøjelse og immunforsvar fungerer, men for varmt til en egentlig vinterhvile.

Vinterhvile er en del af artens årsrytme. I naturen trækker dyrene sig tilbage fra november til marts og graver sig ned i mudder og blade på bunden af lavt vand med tæt vegetation. Kun raske dyr med god vægt må gå i vinterhvile, og et dyrlægetjek nogle uger før er en god idé.

I en dam på mindst 100 cm med 20-30 cm mudder bestemmer dyrene selv, hvornår vinterhvilen begynder og slutter, og den varer typisk 5-6 måneder. Mudderlaget må ikke være så tykt, at bunden bliver iltfri. Slå aldrig hul i isen, for det forstyrrer dyrene. En pumpe eller luftsten, der hænger omkring 30 cm under overfladen, kan holde et lille hul isfrit uden at blande det kolde overfladevand ned i dybet.

Indendørs vinterhvile foregår i vand i et koldt rum eller et køleskab uden fryser. Fodringen stoppes, og dyret holdes 1-2 uger ved 21-27 °C, så tarmen tømmes, før varmen slukkes. Derefter sænkes lys og temperatur gradvist. Under vinterhvilen holdes vandet ved 4-6 °C i 8-16 uger, med vand 1-2 cm over skjoldet og visne blade som skjul. Over 10 °C bruger dyret sine reserver uden at hvile, og under 2 °C er der risiko for frost. Dyret må højst tabe omkring 1 % af vægten pr. måned.

Læs mere: Varme og temperatur

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Luftfugtigheden er ikke afgørende for en vandskildpadde, og 50-80 % i rummet er rigeligt. Det afgørende er vandets renhed.

Dyret afgiver sin afføring i vandet, og vandet bliver hurtigt snavset i et akvaterrarie. Uden filter skiftes vandet helt flere gange om ugen i små kar og en gang om ugen i et kar med godt 200 liter; nyt vand skal have samme temperatur som det gamle. Med et kraftigt filter kan skiftene være delvise. Et akvaterrarie med skildpadder må ikke lugte kraftigt; gør det, er rengøringen for dårlig.

Læs mere: Luftfugtighed, sprøjtning og ventilation

VAND OG VANDKVALITET

Vandet er dyrets opholdssted, så det skal være dybt, rent og fyldt med skjul. Indendørs passer 40-60 cm vand og 24-28 °C. I en dam skal der være en lavvandet zone med planter, hvor unger og hunner kan sole sig og søge føde, og en dyb zone på mindst 100 cm til vinterhvilen.

En plantet dam med stor vandmængde kan ofte holde sig klar uden filter, når planter, smådyr og bakterier er i balance. Bruges der filter eller pumpe, skal indtaget sidde i den øverste halvdel af dammen, og vandet skal løbe stille tilbage, så den varme overflade og det kølige dyb ikke blandes.

I et akvaterrarie skal filtret både filtrere mekanisk og biologisk og være stort; små akvariefiltre er ikke egnede, fordi skildpadder sviner langt mere end fisk. Arten trives i neutralt til let surt vand. Rens filtret i vand fra karret, ikke fra hanen, så bakterierne bevares, og brug aldrig sæbe i karret. Sæt al elektrisk udstyr ved vandet til en fejlstrømsafbryder (HPFI-relæ).

LYS OG UVB

Udendørs får dyret solens egen UVB, når der ikke er glas eller tæt net imellem, og solpladserne skal ligge i fuld sol det meste af dagen.

Indendørs er UVB nødvendig. Arten hører til Ferguson-zone 3, og UV-indekset på solpladsen skal være omkring 3-4 og falde til 0 i vandet og i skyggen, så dyret selv kan vælge. Brug et T5 HO-rør med reflektor eller en kraftig UVB-lampe over solpladsen, og mål gerne med en UV-måler. Afstanden fra et T5 HO-rør til dyrets ryg er 28-33 cm for et rør med 5-6 % UVB og 43-53 cm for et rør med 10-12 % UVB. Glas og plastik stopper UVB, og net stopper 40-50 %. UVB-rør mister styrke og skal skiftes jævnligt.

Lyset skal have en farvetemperatur omkring 5.000 K og følge årstiden: omkring 12 timer om sommeren og kortere om foråret og efteråret. Brug aldrig farvet lys.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

Emys orbicularis er altædende med hovedvægt på smådyr. I naturen æder den insekter og deres larver, især guldsmedenymfer, snegle, krebsdyr, orme, haletudser og døde fisk, men også vandplanter. Skildpadden æder i vandet, så maden gives i karret eller dammen.

Voksne fodres 1-3 gange om ugen, oftere i varmt vejr og sjældnere, når det er køligt; unger fodres helst dagligt. Et voksent dyr æder omkring 5 % af sin vægt pr. måltid. Ligger der rester fra sidste gang, gives mindre. Fodr ikke, når vandet er under omkring 16 °C, fordi fordøjelsen så går i stå. Om efteråret skæres mængden gradvist ned frem til vinterhvilen, og om foråret begynder fodringen først, når dyrene har været oppe i nogle uger.

Regnorme, snegle med skal, myggelarver, fårekyllinger, græshopper og ferskvandsfisk som skalle og guppy kan udgøre det meste af kosten. Levende føde får dyrene til at jage. Undgå fisk med thiaminase, fx guldfisk, karper og smelt, og fodr kun lidt med frossen fisk, fordi frysning ødelægger vitamin B1. Saltvandsfisk og muslinger anbefales ikke, og tanglopper alene giver ikke en fuldgyldig kost. Færdigfoder til vandskildpadder og andemad og vandpest kan supplere.

Kalk får dyret via en sepiaskal eller knuste æggeskaller i vandet, og et vitamin- og mineraltilskud er nyttigt til dyr, der ikke selv finder føde i en dam. Fjern altid den hårde bagside på sepiaskallen. I en naturlig dam med fisk, insekter og snegle finder dyrene en stor del af føden selv.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud Læs mere: Opdræt af haletudser

ADFÆRD OG HÅNDTERING

E. orbicularis er dagaktiv og i naturen sky og forsigtig. I fangenskab bliver den hurtigt vant til sin passer og kommer hen til foderstedet, men den bryder sig ikke om at blive håndteret. Arten har ingen tænder, men et skarpt næb, og et bid kan give blod.

Skal dyret løftes, så tag det nedefra og støt krop og ben. Vask hænder før og efter, og lad ikke børn under 5 år håndtere dyret.

Arten lever i bestande med begge køn, og et par eller en han med flere hunner passer godt. Hanner kan være aggressive mod hinanden, især i parringstiden og på lidt plads, så der skal være skjul og flere solpladser, og det er en fordel at have et ekstra anlæg til en han, der skal skilles fra. Hold ikke arten sammen med andre skildpadder, slanger eller øgler, fordi der er risiko for at overføre sygdomme. Et dyr, der hele tiden svømmer frem og tilbage langs glasset, har ofte for lidt plads eller for lidt skjul.

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Hannen har en tykkere og længere halerod, kloakåbningen uden for skjoldets bagkant og kraftigere krummede forkløer, og hos mange former en rødlig iris. Hunnen er større og har oftest gul iris. Alderen for kønsmodenhed afhænger af klimaet: hanner i det sydlige Spanien er kønsmodne efter omkring 4 år, hunner i de koldeste områder først efter op til 18 år. Gennemsnittet er omkring 8-10 år.

PARRING

I naturen begynder parringen tidligt på foråret efter vinterhvilen, ofte i februar eller marts. Hannen driver hunnen ud i vandet, klatrer op på hende og hager sig fast i rygskjoldet. Med svingende hovedbevægelser og snap får han hende til at trække hovedet ind, så kloakken kommer fri. Hannerne kan være hårde ved hunnen, så der skal være plads til, at hun kan komme væk. Vinterhvile før parringen hører med til den normale årsrytme.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen graver en kolbeformet rede, 10-12 cm dyb, med bagbenene i tør, sandet, solåben jord, oftest i juni og sidst på eftermiddagen eller om aftenen på varme dage. Hård jord blødgøres med vand fra blæren. Et kuld rummer i gennemsnit omkring 10 æg, typisk 3-16 og i enkelte tilfælde over 20. Ægget er cirka 20-25 mm langt og vejer 6-10 g. Antallet er større mod nord og mindre mod syd, hvor der ofte følger et andet kuld omkring en måned senere. Hunnen lukker reden omhyggeligt og forlader den.

En hun skal have et æglægningsområde med sand og jord i fuld sol, også når hun holdes alene. Er der ikke noget sted at lægge, kan hun blive ægbundet og skal til dyrlæge. Æggene graves forsigtigt op og flyttes til rugemaskinen uden at blive vendt.

INKUBATION

Æggene inkuberes halvt nedgravet i fugtig vermiculit, perlite eller en blanding af tørv og sand ved 80-90 % luftfugtighed. Ved 26-31 °C klækker de efter 60-90 dage; i naturen tager det 80-120 dage, og i de nordlige dele af udbredelsen kan ungerne blive i reden og overvintre der. Temperaturer over 33 °C skader fostrene.

Kønnet afgøres af temperaturen i en periode på omkring 12 dage midt i inkubationen: under 28 °C giver hanner, over 29,5 °C hunner, og imellem fås begge køn. Den temperatur, der giver lige mange af hvert køn, ligger omkring 28,5 °C. Tæt på den grænse er dødeligheden højere, så det er bedre at ruge ved 26-27 °C eller 30-31 °C. Et let fald i temperaturen om natten giver mere robuste unger. I naturen spiller arvelige forhold også ind.

Ungerne har en skjoldlængde på 2-3 cm og vejer 3-6 g.

OPDRÆT AF UNGER

Ungerne klarer sig selv fra klækningen, og forældrene passer hverken æg eller unger. De får første foder efter omkring en uge: små regnorme, myggelarver, dafnier, små fårekyllinger og andemad, helst hver dag.

Unger holdes det første år indendørs i et akvaterrarie med lavt, varmt vand på 24-28 °C, rigeligt med planter og skjul, UVB og en solplads, de let kan komme op på. Filtret må ikke give så meget strøm, at de suges fast. Om vinterhvile allerede det første år er nødvendig, er der uenighed om. Ungerne går i vinterhvile fra første vinter i naturen, og en kort vinterhvile ved 4-6 °C med 1 cm vand og planter er mulig; andre holder dem vågne de første 2-3 år for at få dem til at vokse. Unger er meget udsatte for rovdyr og rotter og skal kun i en udendørs dam med net og tæt hegn.

Sundhed og typiske fejl

Skildpadder skjuler sygdom, så vær opmærksom på ændringer. Vej og mål dyret 1-2 gange om måneden og før en logbog over vægt, appetit og adfærd. Pludseligt vægttab er ofte det første tegn på sygdom.

Typiske problemer og fejl i pasningen: - Beskidt vand: vandet bliver hurtigt en sundhedsrisiko og giver skjoldinfektioner, hvis filtret er for svagt, eller vandet ikke skiftes. - Kalkmangel og knogle- og skjoldsygdomme ved for lidt UVB eller kalk. - Forkert vinterhvile: vand over 10 °C, for kort faste, frost, for tykt og iltfrit mudder eller for lav vægt før dvalen. Et dyr, der er sygt eller undervægtigt, skal ikke i vinterhvile. - Overvægt ved for fed føde eller fri fodring. - B1-mangel ved fisk med thiaminase eller meget frossen fisk. - Slugt plastik fra sepiaskal eller indretning. - Flugt og rovdyr ved et utæt hegn eller manglende net.

Alle krybdyr kan være symptomfrie bærere af *Salmonella* og smitte mennesker. Vask hænder før og efter kontakt med dyret, vand og udstyr, og lad ikke børn under 5 år håndtere dyret. Efter et bid skal såret skylles under rindende vand i omkring fem minutter og rengøres med mild sæbe.

Søg en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig, ikke spiser, har åben mund, hævede øjne eller virker sløvt.

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.